

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

NASTJA KORITNIK

Analiza zatikov in zarekov v TV-oddaji Odmevi v letih 2014 in 2016

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Hotimir Tivadar

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: slovenistika

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Hotimirju Tivadarju za odlično mentorstvo in korekten odnos do študentov. Posebna zahvala gre tudi moji materi za mimobežne slovenistične napotke ter podvojeno opravljanje gospodinjskih opravil v času, ko za te zaradi svoje vneme za strokovno literaturo nisem imela časa. Hvala tudi Anžetu za vso podporo in razumevanje ter pomoč pri kazalu, Metki za pravo in iskreno prijateljstvo v težkih trenutkih in Rastu za pomoč pri razlagi, kako zagnati program Praat.

Izvleček

V diplomski nalogi so obravnavani zatiki in zareki s psihološkega, filološkega in nevrološkega ter fonetičnega vidika, analizirani pa so tudi zatiki in zareki v TV-oddaji *Odmevi*, ki med drugim služijo tudi kot gradivo oziroma primeri za analizo. Pri tem so bili uporabljeni internetni in literarni viri, program *Praat* kot pripomoček za lažji vpogled v fonetično plat zareka ali zatika ter lastna interpretacija in opazovanje reakcij govorcev, vključno z zunanjimi in notranjimi dejavniki kot vzroki za zatike ali zareke.

Ključne besede: zatiki, zareki, govorni spodrsaljaji, slovenski mediji, napake, govor, retorika.

Abstract

Analysis of stammers and lapsus linguae in news broadcast *Odmevi* in years 2014 and 2016

The undergraduate thesis looks into stammers and lapsus linguae from psychological, philological, neurological and phonetic point of view. It also contains the analysis of stammers and lapsus linguae in the news broadcast *Odmevi*, which are also used as a primary source and the basis for analysis. Both literary and internet-based sources were used along with *Praat* software to ease the insight into the phonetic aspect of stammers and lapsus linguae. This was coupled with personal interpretation and observation of speakers reactions, which includes external and internal factors as causes of stammers or lapsus linguae.

Key words: stammers, lapsus linguae, slip of the tongue, Slovenian media, errors, speech, rhetorics.

Kazalo

1 Uvod	1
1.1 Zatiki in zareki s psihološkega, filološkega in nevrološkega vidika	2
1.1.1 Terminologija.....	2
1.1.2 Vzroki za nastanek zarekov	3
1.2 Zatiki in zareki s fonetičnega vidika.....	6
2 Analiza zaticov in zarekov	8
2.1 O zaticih, zarekih, premorih in ponavljanju	9
2.2 Zatiki in zareki v TV-oddaji Odmevi v letih 2014 in 2016	10
2.2.1 Pregled in razporeditev gradiva	11
2.3 Zatiki in zareki zaradi notranjih dejavnikov	12
2.4 Zatiki in zareki zaradi zunanjih dejavnikov	21
2.4 Fonetična analiza zaticov in zarekov.....	27
2.5 Razlikovanje med številom zaticov in zarekov pri voditeljih ter številom zaticov in zarekov pri gostih oddaje.....	28
3 Zaključek	29

1 Uvod

Zatiki in zareki so neprijetnost, s katero se dnevno sooča vsak govorec. Vzroki za to so lahko različni moteči zunanji ali notranji dejavniki, ki lahko pri posameznikih povzročajo različne reakcije, poleg katerih pa so zanimiva tudi različna znanstvena dognanja o zarekih na podlagi psihoanalize, filologije in nevrologije. V današnjem svetu je t. i. retorika zaradi demokracije, svobode govora in elektronskih medijev zelo razširjena. Mediji za sodobnega človeka predstavljajo glavni vir informacij, kjer je govorništvo vselej prisotno in lahko v nekaterih primerih tudi odločilno vpliva na posameznikovo mnenje o določenih situacijah. Kljub temu da je govor v sodobnem svetu prisoten na skoraj vseh ravneh življenja, pa je retorika kot znanstvena disciplina v svojem razvoju zaostala, kar ugotavlja že hrvaški jezikoslovec Ivo Škarić: »V sedanjem trenutku je res več kot potrebno proučevati vse oblike javnega govorjenja, ki ga je toliko kot še nikoli, s sodobno znanstveno metodologijo ter iz njega ustvariti pedagoške programe, ki bodo govorne vrednote razvijali, ne pa zaustavljali njihov razvoj.« (Škarić, 1982: 5). Ivo Škarić namreč opozarja tudi na eno izmed pomembnih retoričnih funkcij, in sicer persuadivno funkcijo oz. funkcijo prepričevanja in pridobivanja, za katero meni, da je od nje do manipuliranja z ljudmi samo korak. Zato je pomembno, da so tako govorniki kot tudi poslušalci enako seznanjeni z govornimi veščinami; govorniki zato, da jih ne bi ogrožal kak drug govorec, poslušalci pa zato, da noben govorec ne bi imel možnosti manipulirati z njimi. Poudarja tudi, naj govorniško prepričevanje temelji na predočanju bistvenih in primarnih lastnosti, ki jih v sebi skriva vsak predmet (kakor si ga je razlagal grški filozof Platon), in naj bo spoznavni instrument, ne pa večšina zamegljevanja resnice. Slednje pa je mogoče samo, če govorec in poslušalec pristane na enakopraven odnos in se že vnaprej odpove vsakršnim poskusom manipulacije v primeru nestrinjanja. Poslušalec mora biti pripravljen spremeniti svoje mnenje, v primeru da ga govorec prepriča v nasprotno, oba pa si morata predvsem prizadevati za čim boljše poznavanje govorne veščine.

Diplomska naloga je torej namenjena analizi zatikov in zarekov, zlasti s fonetičnega vidika, ter opazovanju reakcij govorcev ob srečevanju z le-temi, saj so ti neizogibna tema, kadar govorimo o govoru oziroma »retoriki«.

1.1 Zatiki in zareki s psihološkega, filološkega in nevrološkega vidika

Filolog Rudolf Meringer, nevrolog in začetnik psihoanalize Sigmund Freud ter Gary Dell (profesor lingvistike in psihologije na Univerzi v Illinoisu) so vsak po svoje razlagali vzroke za nastanek zarekov, medtem ko se zatikom niso posvečali. Trditve Garyja Della o vzrokih za nastanek jezikovnih neprijetnosti, kot so zareki, pričajo o dejstvu, da je moderna znanost kljub Freudovi nameri, da bi Meringerjevo teorijo o zarekih izpopolnil v skladu s psihoanalitičnim prepričanjem o neizpodbitnem delovanju nezavednega, bolj naklonjena dosedanjim ugotovitvam s področja filologije kot psihoanalize: »Čeprav nas je mnoge strah, kaj si bodo mislili drugi, če bomo namesto keks rekli seks, sodobna znanost Meringerjeve razlage ceni bolj od Freudovih. /.../ Gary Dell, profesor lingvistike in psihologije z Univerze v Illinoisu, meni, da Freudovim teorijam o potlačenih mislih in čustvih ne gre verjeti. Pravi, da je Freud to teorijo zasnoval na podlagi naknadnih tolmačenj majhnega števila napak pri govorjenju in tako ravnal skrajno malomarno.« (Ozren Podnar, 2012).

1.1.1 Terminologija

»Zareki«, ki v psihologiji oziroma psihoanalizi tvorijo termin »lapsusi«,¹ so po mnenju Sigmunda Freuda sporočila naše podzvesti, in sicer predvsem posledica potlačenih čustev, prepričanj in želja – že sam je govorne spodrsaljaje označil kot zareke: »/.../ ko hočemo kaj reči, pa rečemo nekaj drugega, se nam zareče ...« (Freud, 1977: 34). Imenuje jih tudi »govorni spodrsaljaji«, medtem ko se z zatiki podrobneje ne ukvarja. Podoben izraz »govorne napake« uporablja tudi Omerza v svojih delih *Govorne napake* in *Logopedija*, vendar s tem izrazom ne označuje zarekov ali zatikov, temveč h govornim napakam prišteva »govorne motnje« z izvorom v možganskih središčih in subkorteksu ter živčnih zvezah med njimi in »govorne hibe« kot napake govornih organov ali njihovih funkcij. Govorne motnje in hibe torej v našem primeru niso vzrok za nastanek t. i. »zaticov« in »zarekov«.

¹ Lat. »lapsus linguae«, kar pomeni »napako pri govorjenju«. Poleg »lapsus linguae« je uvedel še psihoanalitična termina »lapsus calami« ali »lapsus scriptae« 'pisni podrsaljaj' in »lapsus memoriae« 'pozabljanje'.

Sama sem za skupni izraz za zatike in zareke izbrala termin »napaka med govorom« oziroma »jezikovna napaka« kot napaka, do katere pride med govorom zaradi zunanjih ali notranjih motečih dejavnikov, ki onemogočajo nemoteno nadaljevanje govora (pri zatiku lahko tudi kot posledica nepripravljenega govora). Več o zatikih in zatikih in zarekih sledi v nadaljevanju diplomske naloge.

1.1.2 Vzroki za nastanek zarekov

Freud v svojem delu *Predavanja za uvod v psihoanalizo* govori na splošno o spodrsljajih, kamor poleg govornih spodrsljajev sodijo tudi bralni oz. pisni spodrsljaji, slušni spodrsljaji in pozabljanje (kot je na primer pozabljanje imen), v delu z naslovom *K psihopatologiji vsakdanjega življenja* pa natančneje obravnava prav govorne spodrsljaje, kjer mu je kot izhodišče služila prav študija o *Govornih in bralnih spodrsljajih* njegovih sodobnikov Rudolfa Meringerja in Carla Mayerja. Nasprotoval je Meringerjevi razlagi opazovanih vrst govornih spodrsljajev z različno »psihično valenco« posameznih glasov v jeziku. Avstrijski filolog Meringer je trdil, da »če inerviramo prvi glas v besedi ali prvo besedo v stavku, se proces vznemirjenja prenese še na poznejše glasove, poznejše besede; in če so inervacije hkratne, lahko vplivajo spreminjevalno druga na drugo.« (Freud, 1975: 58). Menil je, da obstajajo glasovi, ki so psihično intenzivnejši, ki zvenijo vnaprej ali odmevajo še naknadno, kar vpliva na psihično šibkejšo glasove oziroma šibkejšo inervacijo v besedi, besedni zvezi ali stavku. Pri tem torej ni pomembno, ali je govorni spodrsljaj vezan na zgolj posamezne glasove, zloge ali cele besede, temveč gre za to, da določimo, kateri glasovi so v besedi največ vredni. Meringer pravi: »Če hočemo ugotoviti, kateri glas v besedi je najintenzivnejši, se opazujemo pri tem, ko iščemo pozabljeno besedo, npr. ime. Glas, ki ti stopi prvi v zavest, je bil pred pozabljenim najintenzivnejši.« (Freud, 1975: 58). To so za Meringerja pomenili prvi glas izkorenskega zloga, prvi glas besede in naglašeni vokali. Slednjemu je Freud oporekal, saj je iz svojih primerov večkrat opazil, da v primeru iskanja pozabljenega imena v našo zavest ne stopi prvi glas korenskega zloga ali besede, temveč smo največkrat prepričani, da se pozabljeno ime začneja z neko določeno črko, pri čemer se to enako pogosto izkaže tako za pravilno kot nepravilno, če ne celo večkrat kar za nepravilno. Svojo trditev je podkrepil s primerom pozabljenega imena italijanskega zgodnjereenesančnega slikarja Boticellija in njegovo nadomestno ime *Signorelli*. Freud je torej dopuščal možnost, da lahko govorni

spodrseljaj povzroči vpliv drugega sestavnega dela istega govora (vnaprejšnje ali naknadno zvenenje (odmev) ali nova verzija stavka, ki ga nameravamo izreči, kar sta v svoji študiji trdila tudi Meringer in Mayer), vendar pa so po njegovem mnenju bili za takšno motnjo glavni krivci vplivi zunaj te besede (kot v primeru pozabljene besede Boticelli). Teh zunanjih vplivov sta se navsezadnje zavedala tudi Meringer in Mayer, ko sta razporejala zbrane primere govornih spodrseljajev in nekatere izmed njih poimenovala *substitucije*; »če leži druga, podobna beseda pod pragom zavesti in je ne nameravamo izreči.« (Freud, 1975: 60). Primer za substitucijo sta ponazorila z zgledom iz nemščine, npr.: 'Ich gebe die Präparate in den Briefkasten' namesto 'Brütkasten'; 'Preparate sem vtaknil v poštni nabiralnik', namesto 'v valilnik'. Prav tako lahko v nekaterih primerih beseda, ki leži pod pragom zavesti, vpliva na izgovorjeno tako, da ti skupaj povzročita popačeno ali kompromisno tvorbo, ki jo imenujeta *kontaminacija*. Slednjo sta ponazorila s primerom, ko jima je znanec na vprašanje, kako gre njegovemu bolnemu konju, odgovoril: 'Ja, das draut ... dauert vielleicht noch ein Monat'; Da, to bo trajalo mogoče še kakšen mesec'. Tvorba 'draut', kot se je kasneje izkazalo, je bila kontaminacija besede pod pragom zavesti 'traurig' ('Das ist eine traurige Geschichte'; 'To je žalostna zgodba') in besede 'dauert', ki jo je govorec nameraval izgovoriti. Meringer in Mayer t. i. besed pod pragom zavesti nista povezovala z nezavednimi željami, pač pa z dejstvom, da gre za povezavo med neko besedo v stavku, ki jo nameravamo izreči, in drugo, ki je ne mislimo izreči. To je še posebej vidno na njegovem primeru predsednika avstrijskega parlamenta, ki je zasedanje odprl s sledečimi besedami: »Visoki zbor! Ugotavljam navzočnost toliko in toliko poslancev in zato proglašam zasedanje za končano!« Celo Meringer sam je v svojem prispevku *Wie man sich versprechen kann*, ki ga je objavil v avstrijskem časopisu *Neue Freie Presse*, primer razlagal z dejstvom, da si je predsednik želel, da bi lahko zasedanje končal namesto začel, vendar dodaja, da so ga številne raziskave podučile, da nasprotno besede na splošno pogosto zamenjujemo, saj so v naši jezikovni zavesti povezane in jih zato ničkolikokrat priključimo na dan po pomoti. Po Freudovem mnenju je tudi Wilhelm Wundt v svoji obdelavi jezikovnih razvojnih zakonov, kjer je obravnaval tudi pojav govornih spodrseljajev, trdil, da pri takšnih pojavih nikoli ne manjkajo določeni psihični vplivi, kar je Wundt ponazoril s t. i. *pozitivnim* in *negativnim pogojem*: »Sem sodi kot pozitiven pogoj predvsem neovirani tok *zvočnih in besednih asociacij*, ki jih sprožajo izgovorjeni glasovi. Kot negativni moment se temu pridružujeta popuščanje ali sploh prenehanje učinkov volje, ki ovirajo ta tek, in pozornosti, ki se pri tem udelejuje kot funkcija volje. Ali se igra asociacij izraža v anticipaciji prihajajočega glasu ali v reprodukciji že minulega ali v tem, da potisnemo

med druge glas, ki smo ga vajeni, ali navsezadnje v tem, da učinkujejo na izgovorjene glasove druge besede, ki so z izgovorjenimi glasovi v asociativnem odnosu ...» (Freud, 1975: 63). Freud je torej podpiral Wundtovo ugotovitev v prepričanju, da pozitivni in negativni moment skupaj spodbujata govorne spodrsaljaje: »Ko ovirajoča pozornost popusti, se namreč začne neovirani tok asociacij; ali da se izrazimo še nedvoumneje: *ker* pozornost popusti.« (Freud, 1975: 63). Neovirani tok asociacij pa je za Freuda vselej pomenil tudi vpliv nečesa, kar je *zunaj nameravanega govora*, ki mu pripisuje t. i. *notranji konflikt* kot posledico prikritih ali potlačenih čustev in želja. Enake vzroke Freud pripisuje tudi govornim motnjam, ki niso več spodrsaljaji, ker ne vplivajo več le na besedo, temveč tudi na ritem in izvedbo celega govora. Sem prišteva tudi t. i. *zatkanje iz zadrege*. Svojo teorijo o psihološki pogojenosti zarekov je v delu *K psihopatologiji vsakdanjega življenja* podprl z devetintridesetimi primeri. Med temi primeri lahko razberemo dva različna tipa zarekov glede na razlog za njihov nastanek:

1) govorec vzporedno s tvorjenjem besedila razmišlja o dodatnih informacijah, povezanih z govorjeno vsebino, vendar jih iz spodobnosti ali zaradi njihove nepomembnosti ne namerava izreči (gre torej za *zavestno prikrivanje*);

2) govorec nezavedno prikriva svoje potlačene želje ali spomine (gre za *nezavedno prikrivanje*).

Eden izmed primerov zavestnega prikrivanja, ki ga je omenil Freud, je bil primer gospe, ki je govorila o neprijetnostih turističnega življenja in dejala: »Res ni prav nič prijetno, če si koračil ves dan po soncu in sta bluza in srajca čisto prepoteni. /.../ Ampak ko prideš do *hloče* in se tako preoblečeš ...« (Freud, 1975: 67). Freud si je to razlagal z dejstvom, da je gospa hotela poleg bluze in srajce omeniti tudi hlače, vendar je tretje oblačilo iz spodobnosti zamolčala. Ta beseda se je nato proti njeni volji uveljavila v naslednjem stavku, da je popačila besedo *koča* v *hloča*. Zanimiv pa je tudi primer prikrivanja, ki naj bi se ga govorka niti ne zavedala: kljub Freudovi domnevi, da se je v določenem času sramovala svoje družine in očetu nekaj očitala, je sama vztrajala, da se tega ne spominja. Kasneje pa je v nadaljevanju, ko je govorila o svoji družini, izjavila: »Eno prav zagotovo drži: izjemni ljudje so, vsi so *skoporiti* – hočem reči, *duhoviti*.« (Freud, 1975: 66). To naj bi bil, po Freudovem mnenju, omenjeni očitek, ki se ga pacientka ni zavedala oz. ga je izrinila iz spomina.

Psihološke in filološke raziskave zarekov se torej v glavnem razlikujejo v tem, da so ugotovitve o zarekih s področja psihologije oz. psihoanalize veliko bolj naklonjene domnevi,

da so zareki v največji meri posledica dejavnikov zunaj nameravanega govora oziroma posledica psihičnih vplivov, medtem ko so filološke podvržene prepričanju, da gre v večini primerov za naključne zamenjave zaporedij glasov, zlogov ali celih besed zaradi učinkovanja psihično intenzivnejšega glasu, ki lahko zveni vnaprej ali odmeva še naknadno.

Moderna znanost je bolj naklonjena Meringerjevi kot Freudovi teoriji o morebitnih vzrokih za nastanek govornih spodrseljajev. Psiholog in lingvist Gary Dell močno nasprotuje Freudovi teoriji o vzrokih za nastanek zarekov, saj meni, da je S. Freud to teorijo zasnoval na podlagi naknadnih tolmačenj majhnega števila napak pri govorjenju in tako svoje ugotovitve preveč posplošil. Sam trdi, da spodrseljaji nastajajo ob prepletanju številnih mrež, iz katerih izvira govor. Te mreže so semantična, leksikalna, slovnična in fonološka, njihovi elementi pa iz ene v drugo mrežo včasih pridejo na napačnih koncih. Vzroki za takšne prehode pa naj bi bile predvsem naključne okoliščine, v katerih se znajdejo govorci. Te okoliščine so lahko tudi sosednje besede, torej besede, ki smo jih izgovorili pred spodrseljajem, ali besede, ki smo jih nameravali izgovoriti za njim, kot je trdil že filolog Meringer. Pri napaki namreč lahko izgovorimo glas ali skupino glasov, ki smo jih nameravali izgovoriti v sosednji besedi. Nekateri spodrseljaji lahko zajamejo tudi cele besede, predvsem ko skušamo izraziti nek pojem, s katerim smo redko v stiku, in ga nadomestimo z besedo, ki predstavlja soroden, a za nas bolj domač pojem, na primer: »Kilogram pomaranč, prosim,« bi rekel nekdo, ki skuša sicer kupiti grenivke, a po navadi kupuje pomaranče. Moderni znanstveniki imajo spodrseljaje v veliki meri za nedolžne in slučajne šume v komunikaciji med različnimi deli govorne mreže. Enake razlage veljajo tudi za napake pri pisanju. (Ozren Podnar, 2012).

1.2 Zatiki in zareki s fonetičnega vidika

»Spodrseljajem se praktično ne moremo izogniti. Na vsakih 1000 besed se zgodita ena ali dve jezikovni napaki, ki se jima po latinsko reče lapsus linguae. Ker v povprečju izgovorimo 150 besed na minuto, do napake pride na vsakih 4–6 minut govorjenja. Če pri vsem tem upoštevamo, koliko časa porabimo za govorjenje, lahko sklenemo, da naredimo kakšnih petnajst spodrseljajev na dan.« (Ozren Podnar, 2012).

O izgovornih težavah je v svoji *Slovenski slovnici* govoril tudi Jože Toporišič, kjer je svoje raziskovanje omejil na izgovor knjižnih samoglasnikov, ki je lahko težaven za nekatere

narečne govorce, zlasti s tistih področij, ki so precej oddaljena od Ljubljane. Ugotovil je, da najmanj težav pri izgovoru povzročata visoka samoglasnika, *i* in *u*, saj ju skoraj vsa slovenska narečja poznajo takšna, kakršna sta v knjižnem jeziku (z izjemo severozahodnega nenaglaščenega *i*, ki naj bi bil izgovorno nižji, in zahodnega *u*; velik del rovtarskih narečij pozna samo kratka naglašena *i* in *u*). Največ težav je pripisal izgovoru nizkega samoglasnika *a* (zlasti v prekmurskih govorih) ter sredinskih samoglasnikov *e* in *o*, ki naj bi ju tako široka kot v knjižnem jeziku govorili le Gorenjci, Savinjšani, Notranjci, Kraševci in nekateri Primorci. Opozarja tudi na neenotno izgovarjanje polglasnika, ki je ponekod po mestu izgovora bližje samoglasniku *a*, v nekaterih (zlasti štajerskih) narečjih se namesto njega pojavlja samoglasnik *e*, ponekod pa *a* (vzhodna slovenska Koroška in Slovenska Benečija).² Toporišič je torej k izgovornim težavam prišteval odstopanja v izgovarjanju samoglasnikov v odnosu do knjižnega jezika, ki so pogojena z regionalno pripadnostjo. Takšna odstopanja se pri govorcu v govoru pojavljajo stalno, saj so avtomatizirana in jih je težko odpraviti, predvsem pa niso povezana z zatiki ali zareki, do katerih prihaja zaradi naključnih dejavnikov. Verjetno se zato Toporišič ni posvečal izgovornim težavam pri soglasnikih (zlasti nezvočnikih), pri katerih bi lahko zaradi različnih načinov in mest izgovora prej pričakovali izključno fonetične razloge za zatike ali zareke kot pa izgovorne težave, ki so pogojene z regionalno pripadnostjo. Da pri izgovornih težavah sploh ne omenja tovrstnih jezikovnih napak, ki se ne pojavljajo kot avtomatizirana odstopanja ali nepravilnosti, pogojena z regionalno pripadnostjo, temveč so težave, s katerimi se sooča vsak govorec in katerim se je praktično nemogoče izogniti, je morda celo nekoliko presenetljivo. Ravno tako se zatikom ali zarekom ne posveča v delu *Nova slovenska skladnja*, kjer bi morda pri obravnavi členitve besedila s premori³ lahko omenil tudi zatikanje kot morebitni vzrok za nastanek (neželenih) premorov, ki (za razliko od namernih premorov, ki se sicer vselej pojavljajo v govorjenem besedilu) niso v skladu z ločili.

Nekatere izmed izgovornih težav pri soglasnikih so se že v času praslovanščine reševale s t. i. poenostavitvijo soglasniških sklopov (npr. *dt > *st: *padti > *pasti 'pasti', *tt > *st: *pletti > *plesti 'plesti', *bt > *st: *grebti > *grebsti 'grebsti' itd.) (Matej Šekli, 2012: 54).

V slovenskih narečjih pa prihaja do asimilacij (npr. tc > sc: koritce > korisce), diferencijacij (npr. nš > mš: kunšt > kumšt), disimilacij (npr. b-b > g-b: bombaž > gombaž), redukcij (npr. d

² Več o tem Toporišič, 2000: 50–52.

³ Več o tem Toporišič, 1982: 297–306.

> ø: zdrav > zrav), pristopov (npr. jaz > jest) in metatez (npr. k-p > p-k: kopriva > pokriva). (Fran Ramovš, 1924: 311–317).

Že Zdravko Omerza je v svojem delu z naslovom *Govorne napake* opozarjal na napake pri izreki zapornikov, nosnikov, zlitih glasov oziroma afrikat in jezičnikov. Slednje je obravnaval s stališča govornih hib kot napak govornih organov ali njihovih funkcij. Čeprav zatiki in zareki niso posledica govornih hib, jih je vseeno možno povezovati z omenjenimi problematičnimi glasovi, ki povzročajo težave v izgovorjavi. Izpostavlja tudi dejstvo, da ima pri logopedskih pregledih 64 % vseh pregledanih logopatov periferne govorne hibe, a 56 % od vseh logopatov izgovarja napačno sičnike in šumnike. (Omerza, 1972: 65–94). Verjetno ni napačno predpostavljati, da večina zarekov ali zatikov, ki so fonetične narave, nastaja na podlagi težje izgovorljivih soglasniških sklopov, zlasti v hitrem govoru, kjer so besede med seboj bolj povezane in lahko na ta način hitreje pride do težje izgovorljivih mest, ter na podlagi težav z izgovorom soglasnikov, ki jih kot problematične navaja Omerza. Ali je hipoteza napačna ali pravilna, se bo pokazalo v nadaljevanju diplomske naloge s pomočjo podrobnejše analize zatikov in zarekov.

2 Analiza zatikov in zarekov

Čeprav so vzroki za zareke (po Freudovem mnenju tudi zatike) nedvomno lahko tudi psihološke narave, so (in bodo ostali) zgolj predmet psiholoških obravnav. Četudi je bil Sigmund Freud prepričan, da je pri zarekih odločilna misel, ki leži zunaj nameravanega govora, vendarle ni zavrnil Meringerjeve trditve, da lahko govorni spodrselj povzroči tudi vpliv drugega sestavnega dela istega govora. Vprašanje, na katerega odgovor želimo izvedeti s pomočjo analize izbranih primerov zatikov in zarekov, je torej, ali so za zatike in zareke vselej krivi drugi sestavni deli istega govora ali obstajajo še kakšni drugi, 'zunanji' ali 'notranji' moteči dejavniki kot razlogi za zatik ali zarek. Ob tem nas zanimajo tudi reakcije govorcev, ki se zarečejo ali zataknejo, ter njihove skupne značilnosti. Hkrati pa je namen tudi ugotoviti razlikovanje med številom zatikov in zarekov pri voditeljih ter gostih oddaje in

kateri so za poslušalca bolj moteči. Pri tem se nameravam nasloniti zgolj na lasten slušni vtis oziroma »osebni jezikovni čut«.⁴

2.1 O zatikih, zarekih, premorih in ponavljanju

Da se lahko prične podrobnejša analiza zatikov in zarekov, je potrebno najprej točno določiti in opisati zatikanje ali zarekanje ter njune podobnosti in razlike. V ta namen nameravam torej uvesti termina *zatic* in *zarek*.

1) *Zatic* je napaka med govorom oziroma jezikovna napaka, pri kateri pride do premora, v katerega govorec včasih vstavi tudi mašilo (npr. polglasnik ali prvi glas besede, ki jo namerava izreči), ker nam takšni ali drugačni (notranji ali zunanji) dejavniki onemogočajo nemoteno nadaljevanje govora, lahko pa je tudi zgolj posledica nepripravljenega govora. Premori, ki sledijo zatiku, niso v skladu z ločili v pisavi oz. so nenačrtovani ali neželeni premori, ki prekinjajo govorni tok na za to neprimernem mestu v govorni verigi. Zatic je lahko tudi posledica zareka, v primeru da se govorec ne popravi dovolj hitro ali ga zarek zmede, tako da zatic sledi zareku.

O premorih v govoru je v svoji doktorski disertaciji razpravljal tudi Damir Huber: »Kot osnovna značilnost oz. nepogrešljivi element premora se najpogosteje omenja taka ali drugačna prekinitev govorne verige, ki pa ni nujno pogojena s tišino. Ni torej nujno, da je premor glasovno prazen, saj je lahko zapolnjen s polglasnikom ali kakim drugim verbaliziranim ali neverbaliziranim elementom.« (Huber, 2013: 168). Dolžino in frekvenco premorov povezuje s hitrostjo govora, starostjo, izkušnjami in čustvenim stanjem govorca. (Huber, 2013: 171). To so premori, ki so namerni ali celo nujni (v primeru, ko smo moramo upoštevati določena končna ali nekončna ločila v pisnem jeziku ali ko moramo sredi stavka zajeti sapo): »Pisni jezik je pomemben del govorjenega knjižnega jezika in vsi na Slovenskem šolajoči govorniki so preko procesa opismenjevanja in izobraževanja pretežno v knjižnem jeziku v podobnem položaju.« (Tivadar, 2012: 595).

⁴ Ta izraz je uporabil Hotimir Tivadar v prispevku Nove usmeritve pri raziskavah govora s pogledom v preteklost v *Slavistični reviji*.

V primeru, ko govorimo o premoru kot posledici t. i. *zatika*, bi od vseh naštetih dejavnikov lahko upoštevali samo čustveno stanje govorca v povezavi z njegovim odzivom na že prej omenjene takšne ali drugačne zunanje ali notranje moteče dejavnike. Le-teh pa ni mogoče vnaprej predvideti oz. določiti na takšen način, kot je to mogoče storiti pri hitrosti govora, starosti in izkušnjah. Zatik torej označuje premor ali pavzo zaradi nenamerne prekinitve govornega toka, ker govorec ne more do konca izpeljati določenega zaporedja glasov v besedi.

2) *Zarek* (ali po Freudu tudi govorni spodrseljaj) je napaka med govorom oziroma jezikovna napaka, pri kateri izgovorimo napačen glas ali skupino glasov, lahko pa tudi celo besedo; je po navadi posledica naključnih okoliščin, ki so lahko fonetične ali psihološke narave. Zareku ponavadi sledi popravek, ki ga od zareka ravno tako lahko ločuje premor, vendar pa je to odvisno od hitrosti, s katero se govorec popravi. V primeru, ko govorec ne opazi, da se je zarekel, ali pa presodi, da popravek ni potreben, do popravka niti ne pride.

V spontanem govoru, poleg premorov, ki so namerni ali nujni (to lahko narekujejo končna ali nekončna pisna ločila ali pa do premora pride zaradi potrebnega vdiha, ki se ne pojavlja vedno nujno na koncu stavka), prihaja tudi do ponavljanja, pri čemer gre lahko tudi za dobesedno ponavljanje posameznih besed. Ponavljanje v spontanem govoru deluje drugače kot v pisnem besedilu, saj za spontani govor veljajo drugačne zakonitosti in način tvorjenja.

Popravek, ki sledi zareku, ni ponovitev pravilno izrečenega glasa ali skupine glasov oziroma posameznih besed, saj njegov namen ni namerno poudarjanje določenih informacij in ravno tako ne nenamerno ponavljanje kot posledica sprotnega pozabljanja že povedanega. Njegov namen je zgolj ponoviti narobe izrečeno besedo, glas ali skupino glasov v pravilni obliki oziroma popraviti nepravilnost ali tovrstno jezikovno napako, do katere je prišlo med govorom.

2.2 Zatiki in zareki v TV-oddaji *Odmevi* v letih 2014 in 2016

Analizirani so zatiki in zareki iz *Odmevov* na RTV Slovenija v letih 2014 in 2016, ki so tudi slikovno prikazani s pomočjo programa *Praat*. Vsi posnetki so objavljeni na spletni strani www.rtvsllo.si in so navedeni med internetnimi viri na koncu diplomske naloge. Pri zbiranju gradiva so bile izbrane naključne oddaje v letih 2014 in 2016. Od vsega pregledanega gradiva

so bile v analizo vključene oddaje, ki so vsebovale različne zatike in zareke, ki so bili posledica notranjih in zunanjih motečih dejavnikov. Pri tem so bili upoštevani tako zatiki in zareki voditeljev oddaje kot tudi gostov v oddaji. Izmed vsega zbranega gradiva so bile v diplomski nalogi upoštevane samo tiste oddaje, katerih zareki in zatiki in razlogi za nastanek le-teh so bili po mojem mnenju dovolj očitni oz. opazni. Program *Praat* je služil kot opornica pri analizi dolžine premorov po zatiku in opazovanju hitrosti popravkov pri zarekih. V kolikor na posameznih slikah iz programa ni bilo vidnih odstopanj v govoru glede na njegov potek, te slike niso bile vključene v diplomsko nalogo.

2.2.1 Pregled in razporeditev gradiva

Zatiki in zareki s posnetkov so bili razporejeni glede na dejavnike, ki jih povzročajo, oz. notranje in zunanje moteče dejavnike kot vzroke za zatik ali zarek. Za lažjo preglednost sem gradivo razporedila ločeno od njegove analize in posamezne izseke posnetkov, ki so bili analizirani, oštevilčila.

- 1) Prvi izsek oz. izsek 1 se nahaja na posnetku, objavljenem 16. 5. 2014, in obsega čas od 27:55 do 31:19. Analizirana govorka je ena izmed voditeljic, ki vodi pregled novic, Erika Žnidaršič.
- 2) Drugi izsek oz. izsek 2 je s posnetka, objavljenega 20. 5. 2014, ki obsega čas od 29:22 do 24:30. Analizirana govorka je Marjeta Klemenc, ki je ravno tako ena izmed voditeljic, ki vodi pregled novic.
- 3) Tretji izsek oz. izsek 3 se nahaja na posnetku, ki je bil objavljen 28. 4. 2016. Izbrani izsek obsega čas od 2:09 do 2:17. Analizirani govorec je bil gost Matjaž Mastnak iz Arboretuma Volčji Potok.
- 4) Četrty izsek oz. izsek 4 je bil, ravno tako kot tretji, izbran s posnetka, objavljenega 28. 4. 2016. Izsek traja od 10:30 do 11:38. Analizirani govorec je gost Cvetko Zupančič, predsednik kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije.

- 5) Peti izsek oz. izsek 5 se nahaja na posnetku, objavljenem 14. 4. 2016. Izbrani izsek traja od 15:39 do 16:28. Analizirani govorec je gost Samo Fakin, generalni direktor Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- 6) Šesti izsek oz. izsek 6 se nahaja na posnetku, ki je bil objavljen 29. 4. 2016. Obsega intervala od 2:20 do 2:32 in od 2:36 do 2:41. Analizirani govorec je gost Tone Perme, kmet iz Grosupljega.
- 7) Sedmi izsek oz. izsek 7 je s posnetka, objavljenega 14. 4. 2016. Izsek traja od 14:57 do 15:27. Analizirani govorec je ponovno gost Samo Fakin.
- 8) Osmi izsek oz. izsek 8 se ravno tako nahaja na posnetku, objavljenem 14. 4. 2016. Izsek traja od 18:52 do 20:32. Analizirani govorec je isti kot v izseku 7.
- 9) Deveti izsek oz. izsek 9 je s posnetka, objavljenega 3. 6. 2016 in traja od 14:58 do 15:12. Analizirani govorec je gost Branko Masleša, predsednik vrhovnega sodišča.
- 10) Zadnji, deseti izsek oz. izsek 10, se nahaja na istem posnetku kot izsek 9. Obsega interval od 15:22 do 15:35. Analizirana govorka je gostja dr. Mateja Končina Peternel, predsednica sodnega sveta.

2.3 Zatiki in zareki zaradi notranjih dejavnikov

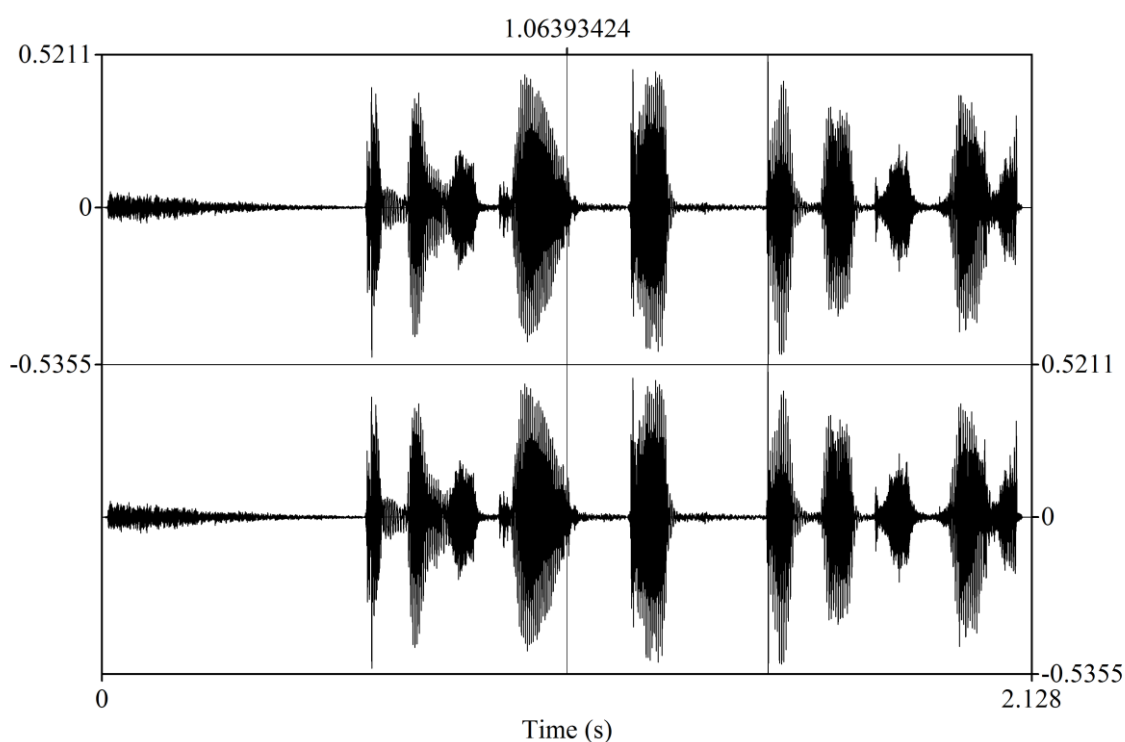
K notranjim dejavnikom je smiselno šteti vse dejavnike, ki izključujejo zunanje moteče dejavnike ali okoliščine. Sem bi lahko prištevali psihološke dejavnike, vpliv vnaprejšnjega ali naknadnega zvenenja ali novo verzijo stavka, ki ga nameravamo izreči, slabo pripravljen oziroma nepripravljen govor, ki je najpogostejše razlog za zatike, ali dejavnike izključno fonetične narave, kot so težje izgovorljiva mesta v posameznih besedah ali stavkih.

- 1) V izseku 1 pri 28:16 pride do zareka in zatika, vzrok za napako pa je fonetičen. Govorki se zareče, ko želi izgovoriti besedno zvezo *ob eksplozijah*: »Ob esku ... O ... Ob eksplozijah dveh bomb v središču kenijskega glavnega mesta je umrlo 10 ljudi,« pri čemer ji težavo povzročita mehkonebni nezveneči zapornik k in nezveneči zobni pripornik s. Težava je torej vezana na različni mesti izgovora nezvočnikov, natančneje na mesto izgovora nezvenečega zapornika, ki mu sledi nezveneči pripornik. Zaradi težave oziroma napake pri zaporniku in

priporniku že v naslednjem zlogu pride do zareka, ki mu sledi zatik, preden se govorka popravi.

Po zatiku govorka sledi krajši premor in popravek, preden nadaljuje z besedilom. Govorka je izrekla 0.294 zareka (in hkrati zatika) na minuto, njen govor je v celoti zaobjemal 3 minute in 24 sekund, zareklo pa se ji je po 21 sekundah govora.

Slika 1: Primer zareka in zatika

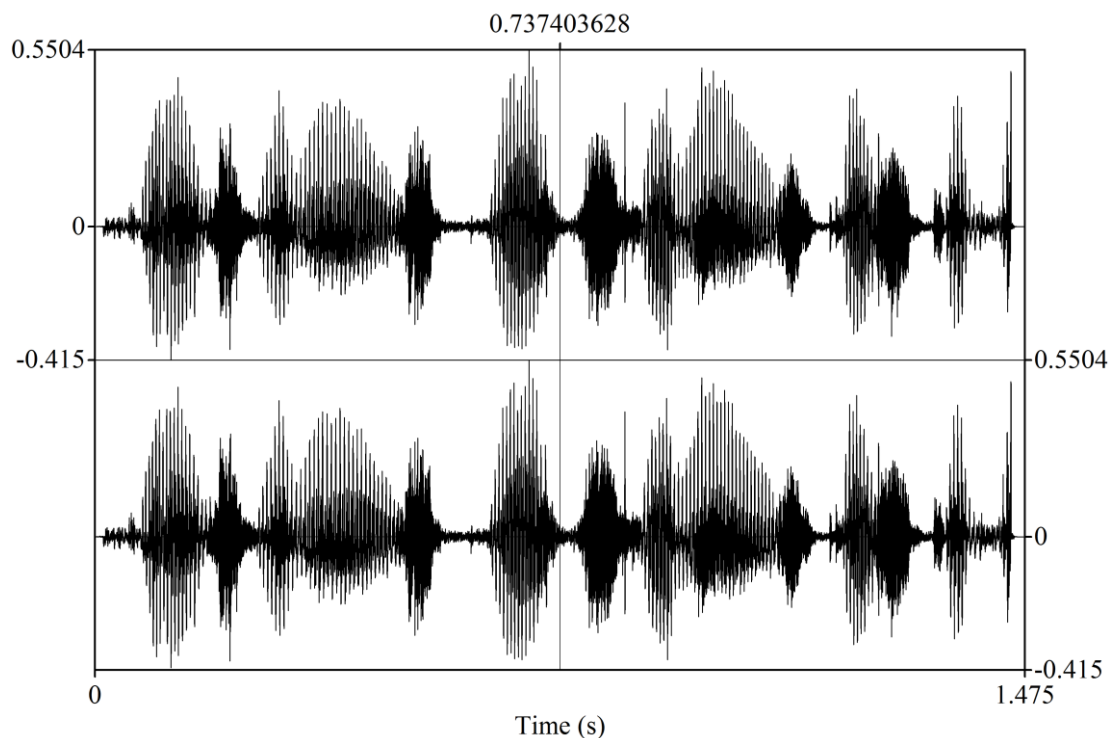
»Ob esklu ... O ... Ob eksplozijah dveh ...«

Na sliki iz programa Praat so prikazani zarek in zatik ter popravek govorka. Vidnejša premora v govoru sta posledica zareka in zatika. Prvi premor sledi zareku, do drugega pa pride zaradi neuspešnega popravka oziroma zatika, ki mu sledi ponoven, daljši premor. Prvi premor traja 0.1 sekunde, drugi pa 0.2 sekunde. Po drugem premoru sledi popravek, s katerim se nadaljuje tekoč, nemoten govor, kar je dobro razvidno iz zvočne slike.

2) V izseku 2 pri 33:50 pride do zareka, ko želi govorka izgovoriti besedo *slovenski*: »Komisija za pravičnost in mir pri slovenški, slovenski škofovski konferenci je volivce pozvala, naj se udeležijo evropskih volitev.« Na napako je skoraj zagotovo vplivala beseda, ki je sledila po zareku, namreč »škofovski«, saj je govorka med izrekanjem besede »slovenski« verjetno že razmišljala o izgovoru naslednje besede. Zato je govorka v izglasju namesto sičnika s izgovorila šumevec š. Eden izmed razlogov za zarek je torej enak razlogom, na katere sta v svoji študiji *Govorni in bralni spodrsaljaji* opozarjala Rudolf Meringer in Carl Mayer; gre za vnaprejšnje ali naknadno zvenenje (odmev) ali novo verzijo stavka, ki ga nameravamo izreči, v našem primeru besede. Ne gre pa izključiti dejstva, da je lahko k temu zareku pripomogel soglasniški sklop -nsk-, saj so si nosni zobnovenčni n, nezveneči zobni pripornik s ter nezveneči mehkonebni zapornik k različni glede na mesto in način tvorjenja ter posledično ravno tako težje izgovorljivi. To možnost še dodatno potrjuje dejstvo, da sta se nezveneča nezvočnika s in k že v prejšnjem primeru izkazala za problematična v izgovorjavi. Drugi vzrok ponovno tiči v različnem mestu in načinu tvorjenja, kar pomeni, da je tudi v tem primeru analizirani zarek domnevno fonetične narave.

Za razliko od govorka na prvem izbranem posnetku se je slednja v izgovorjavi popravila takoj po zareku, s čimer se je posledično tudi izognila zatiku. Posnetek vsebuje 0.195 zareka na minuto, govorkin govor pa je v celoti zaobjemal 5 minut in 8 sekund. Zareklo se ji je po štirih minutah in osemindvajsetih sekundah govora.

Slika 2: Primer zareka in popravka

»... pri slovenški, slovenski škofovski konferenci ...«

Slika iz programa Praat prikazuje zarek in popravek govorne. Zaradi hitrega popravka je odstopanje od ostalega dela besedila komaj opazno. Med zarekom in popravkom je krajši premor, ki traja samo 0.07 sekunde. Govor pred zarekom in po njem poteka enakomerno in nemoteno.

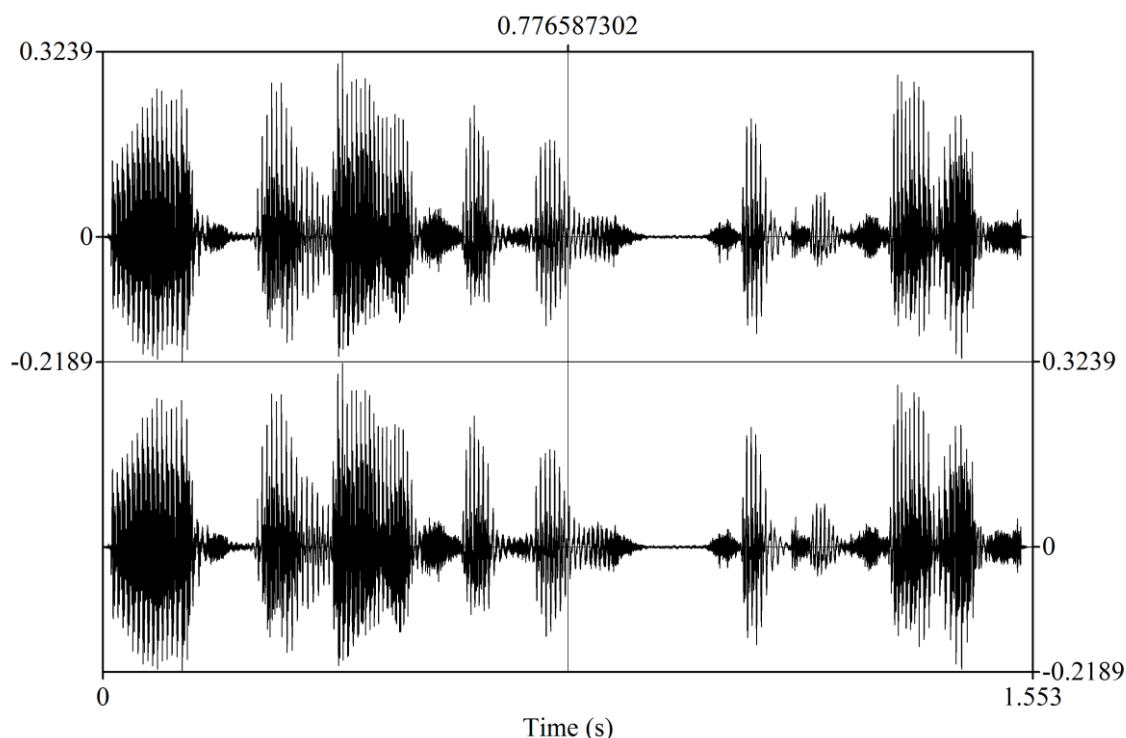
Do obeh napak je na izbranih posnetkih prišlo v času, ko govornik ni kazalo na ekranu, temveč je bil sneman le njun govor, zato ni bilo mogoče hkrati opazovati tudi njunih telesnih reakcij ob zareku. Menim, da je razlog za to boljša skoncentriranost govornikov na besedilo in govor, kadar gre za večjo izpostavljenost pred kamero, saj je zatikov in zarekov v takšnih primerih manj.

3) V tretjem izbranem izseku (izseku 3) je pri 2:12 prišlo do zatika. Govorcu je zatik povzročila besedna zveza *spomladanska cvetlična razstava*: »To je naš glavni dogodek v letu – to je ta spomladanska c ... cvetlična razstava.« Vzrok za takšen zatik je nedvomno fonetičen; nezveneči zobni zlitnik c in ustnični drsnik v se razlikujeta tako po mestu kot načinu tvorbe, kar zagotovo otežuje nemoten izgovor, zlasti v hitrem govoru, za kakršnega gre na izbranem posnetku. V tem primeru je na zatik po vsej verjetnosti ponovno vplival tudi soglasniški sklop -nsk- v besedi *spomladanska*, saj so besede v hitrem govoru med seboj bolj povezane. Tako je zaradi kombinacije teh dveh težje izgovorljivih soglasniških sklopov, ki ju povzročata različna način in mesto nastanka, zlahka prišlo do zatika.

Govorec se je takoj po zatiku popravil, na podlagi njegove telesne govorice ali obrazne mimike pa ni bilo opaziti nikakršne reakcije, ki bi dodatno opozarjala na zatik. Njegov govor je trajal le 8 sekund, do zatika pa je prišlo po treh sekundah govora, kar pomeni 7.5 zatika na minuto.

Čeprav se je govorcu zataknilo le enkrat, lahko rečemo, da je to v razmerju z dolžino njegovega govora veliko. To kaže tudi statistični podatek, da je v 8-sekundnem govoru prišlo do 7.5 zatika na minuto. Ravno zaradi krajšega trajanja govora je zatik po mojem mnenju bolj opazen in tudi dosti bolj moteč, kot bi bil v primeru daljšega govora. To je seveda tudi do neke mere relativno, vendar pa menim, da je vse prej kot nepravilno pričakovati dobro pripravljen govor, v kolikor ta traja le nekaj sekund.

Slika 3: Primer zatika in popravka

» ... spomladanska c... cvetlična ...«

Slikovni prikaz govorčevega zatika in popravka. Opazen je krajši premor po zatiku, tik pred popravkom. Premor traja 0.1 sekunde, vendar ga je mogoče ločiti od ostalega, bolj strnjenega govorjenega besedila.

4) V izseku 4 je pri 10:53 prišlo tudi do zareka in zatika drugega govorca ob besedni zvezi v *vinogradništvu*: »V vina ... V ... V vinogradništvu zelo podobno ...« V tem primeru bil zarek vezan zgolj na posamezen glas oziroma fonem a, vzrok zanj pa je skoraj gotovo vnaprejšnje razmišljanje o nadaljnjem poteku besede, saj zarečenemu samoglasniku za soglasniškim sklopom -gr- v besedi sledi samoglasnik a. Zarek je govorca očitno presenetil, zato je pred popravkom prišlo še do zatika, saj se ni uspel dovolj hitro popraviti, da bi lahko nemoteno nadaljeval govor, kot je to storil govorec v prejšnjem primeru z istega posnetka. O tem je pričala tudi govorčeva obrazna mimika, saj je ob zatiku na hitro priprl oči.

Njegov govor je trajal minuto in 8 sekund, govorceu se je zareklo in zataknilo po 23-ih sekundah govora. Na posnetku je torej prišlo do 0.882 zareka in zatika na minuto. Celotni pogovor med gostom in voditeljico traja 2 minuti in 42 sekund. Pri tem je potrebno

upoštevati, da bi bilo število zarekov in zatikov med njegovim govorom manjše, v kolikor bi ga sestavili oz. strnili v celoto. Toda ker gre za pogovor, pri katerem si voditeljica in gost v oddaji besedo izmenjujeta, menim, da vsak posamezni segment govora pri govorcu lahko deluje kot samostojna celota, saj se njun pogovor ravno v tem razlikuje od ostalih primerov, kjer so gostje ali voditelji podali svoje izjave v obliki monologa in brez vmesnih prekinitev.

5) Izsek 5 pri 16:19 vsebuje zarek, pri katerem je govorec pri frazemu *račun brez krčmarja* namesto besede *krčmarja* po nesreči skoraj izgovoril besedo *krmarja*: »To je seveda račun brez krmar, brez krčmarja.« Isti govorec se je že pri 16:10 zagovoril pri besedi *radi*, kjer je izgovoril besedo *razi*, vendar je bil vzrok za to nedvomno ena izmed že prej izgovorjenih besed, ki mu je očitno ostala v zavesti: »Dve milijarde in pol, a ... Privlači veliko raznoraznih interesov in razi, radi bi preprosto sprostili moje mesto, da bi tja postavili nekoga, ki jim je bolj povšeči.« Za razliko od tega primera je primer zareka *krmarja* namesto *krčmarja* zagotovo fonetičen, saj ni sledu o nobenem drugem notranjem (ali zunanjem) dejavniku za zarek. Soglasniški sklop -krčm- je problematičen zaradi kombinacije treh, glede na mesto in način izgovorjave različnih soglasnikov: dveh zvočnikov (ustnega in nosnega oziroma zobnovenčnega in ustničnega r in m) in dveh nezvenečih nezvočnikov (nezveneči mehkonebni zapornik k in nezveneči zadlesnični zlitnik oziroma šumevec č). Verjetno ne gre povsem izključiti tudi vpliva zadnjega glasu v besedi brez, ki se v izglasju izgovarja kot nezveneči zobni pripornik s in se nahaja neposredno pred zarečeno besedo. Posameznikov govor oz. izbrani segment njegovega govora (gre namreč za pogovor z voditeljem oddaje) traja 49 sekund in vsebuje dva zareka, kar pomeni 2.449 zareka na minuto.

Menim, da je za tako kratek govor, kot je 49 sekund, 2.449 zareka na minuto razmeroma visoka številka, ko gre za zarek, v primerjavi z izjavo Ozrena Podnarja, da do napake pride na vsakih 4–6 minut govorenja, kar pomeni 0.25 ali manj zareka na minuto.

6) V izseku 6 se primer zatikanja in občasno tudi zarekanja nahaja na intervalih od 2:20 do 2:32 in od 2:36 do 2:41: »Na zavarovalni pol ... Polici je, a ... piše: požal, strela, toča, a ... Snega ni nikjer omenjenga, ta ... tako da ne vem, na kakšen način bi lahka to zavarovalnica izplačvala,« »Pričakujemo, da par ... bližno 30 000 evrov, a ... Izpada prihodka.«

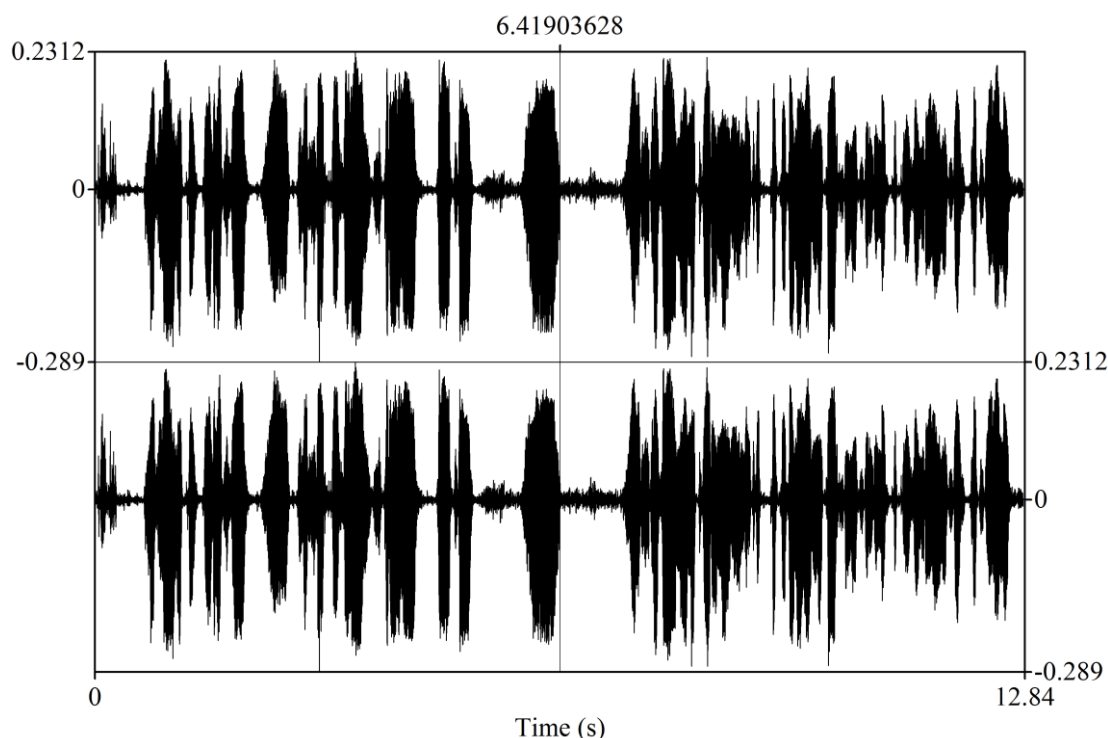
Ker gre za primere, ki so sicer s fonetičnega vidika neproblematični za izgovorjavo, hkrati pa do zatikanja stalno prihaja, je vzrok za zatike in zareke po vsej verjetnosti psihološki (živčnost pred kamero ali govornim nastopanjem), lahko pa je tudi posledica nepripravljenega ali slabo

pripravljenega govora. V njegovem govoru, razdeljenim na dva intervala, ki skupaj trajata 17 sekund, so trije samostojni zatiki in dva zareka, od katerih enemu sledi zatik in popravek (polici je, e ... piše ...«), drugi zarek pa je ostal nepopravljen (»požal«). Razlog za drugi zarek je po vsej verjetnosti razmišljanje o prihajajoči besedi *strela*, saj je zadnji soglasnik v besedi zvočnik l, s katerim je govorec nadomestil zadnji soglasnik (oziroma zvočnik r) v besedi *požar*. Govorčeve reakcije na zatikanje so predvsem pogledovanje navzdol, proti tlom, ali vstran ter pripirane oči tik ob zatiku.

Govorcu se je prvič zataknilo po eni sekundi govora. Ker so v celotnem govoru trije samostojni zatiki in dva zareka, to pomeni 10.588 zatika in 7.059 zareka na minuto. Zatiki, ki sledijo zareku, ne štejejo kot samostojni zatiki, saj so zgolj posledice zareka.

Stalno zatikanje in zarekanje po mojem mnenju na poslušalca deluje zelo moteče, zlasti ko govorimo o tako velikem številu zatikov in zarekov na minuto, do katerih je prišlo v samo 17-ih sekundah govora. Število govorčevih zatikov in zarekov je nedvomno nadpovprečno v skladu s trditvijo Ozrena Podnarja. Čeprav naj bi njegovi podatki veljali za »govorne spodrsaljake«, ki označujejo samo zareke, pa je takšno število zatikov tako statistično kot tudi s stališča osebnega jezikovnega čuta preveliko in moteče.

Slika 4: Primer daljšega zatikanja in večkratnega zarekanja

»Na zavarovalni pol ... Polici je, a ... piše: požal, strela, toča, a ... Snega ni nikjer omenjenga, tə ... tako da ne vem, na kašen način bi lahka to zavarovalnica izplačvala.«

Zvočna slika govorcevega zatikanja in zarekanja na intervalu od 2:20 do 2:32. Opazni so številni krajši premori v govoru. Za prvim in drugim zatikom ni bilo daljših premorov, zato ta v zvočni sliki ni opazna. Za zarekom do premora ni prišlo, saj se govorec ni popravil. Tudi zadnjemu zatiku ni sledil opaznejši premor. Delno so ti premori neopazni zaradi daljšega premora, ki je bil verjetno posledica govorcevega izbiranja besed za nadaljevanje govora, delno pa tudi zato, ker je cel govor netekoč in poln jezikovnih napak, kar kaže na veliko verjetnost, da je njegovo nenehno zatikanje in zarekanje posledica slabo pripravljenega govora.

2.4 Zatiki in zareki zaradi zunanjih dejavnikov

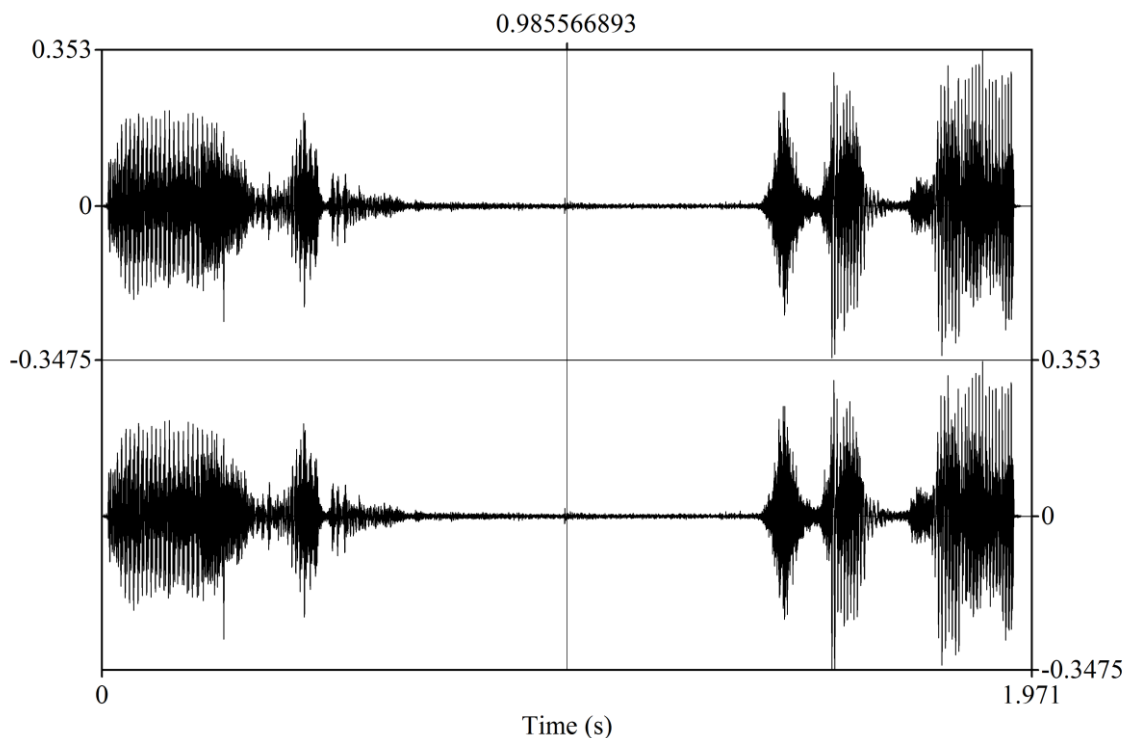
Zunanji dejavniki, ki vplivajo na potek posameznikovega govora in so lahko tudi razlog za zatike ali zareke, so zunanje okoliščine, neodvisne od govorca. To so okoliščine, na katere govorec po navadi nima vpliva. Sem spadata hrup in poseganje drugih govorcev v govor posameznika.

7) V izseku 7 je pri 15:27 prišlo do zatika, ki mu je sledila popolna prekinitev govora zaradi poseganja drugega govorca v posameznikov govor. Ker gre v tem primeru za pogovor, je njegov govor razdeljen na več segmentov. Ker je voditelj oddaje v njegov govor posegel že pri 15:25, govorec pa je kljub temu nadaljeval s svojim govorom, je bil voditeljev poseg v njegov govor po vsej verjetnosti moteči faktor, ki je dve sekundi kasneje spodbudil zatik, in ne razlog za prekinitev govora z namenom, da bi voditelju predal besedo: »Jas sem jih povabu v zavod za zdravstveno zavarovanje, da se soočijo z našo ekipo, da razčistimo, kaj je res in kaj ni res in kaj je za kdo, a ... odgovoren.« »Ja, ampak ste ...« »V moji osemletni zgo ...«

Celotni pogovor voditelja in govorca traja od 14:06 do 19:32 oziroma 5 minut in 26 sekund. Govor obeh posameznikov je, tako kot v izseku 4, sestavljen iz več posameznih govorov oziroma segmentov. Izbrani analizirani segment govorca, pri katerem je prišlo do omenjenega zatika, traja od 14:57 do 15:27 oziroma 30 sekund in vsebuje 2 zatika na minuto.

Govorčeve telesne govorice ni mogoče opazovati v celoti, saj je kamera osredotočena predvsem na njegov obraz, zato lahko ob zatiku razberemo samo spremembe obrazne mimike, pri kateri je bilo opaziti stiskanje ustnic ter hitrejše in intenzivnejše pripiranje oči.

Slika 5: Primer zatika

»V moji osemletni zgo...« »Ste tja ...«

Slikovni prikaz govorčevega zatika; na levi strani je prikazan njegov zatik zaradi prekinitve, na desni pa nadaljevanje govora drugega govorca, ki je že pred tem posegel v njegov govor.

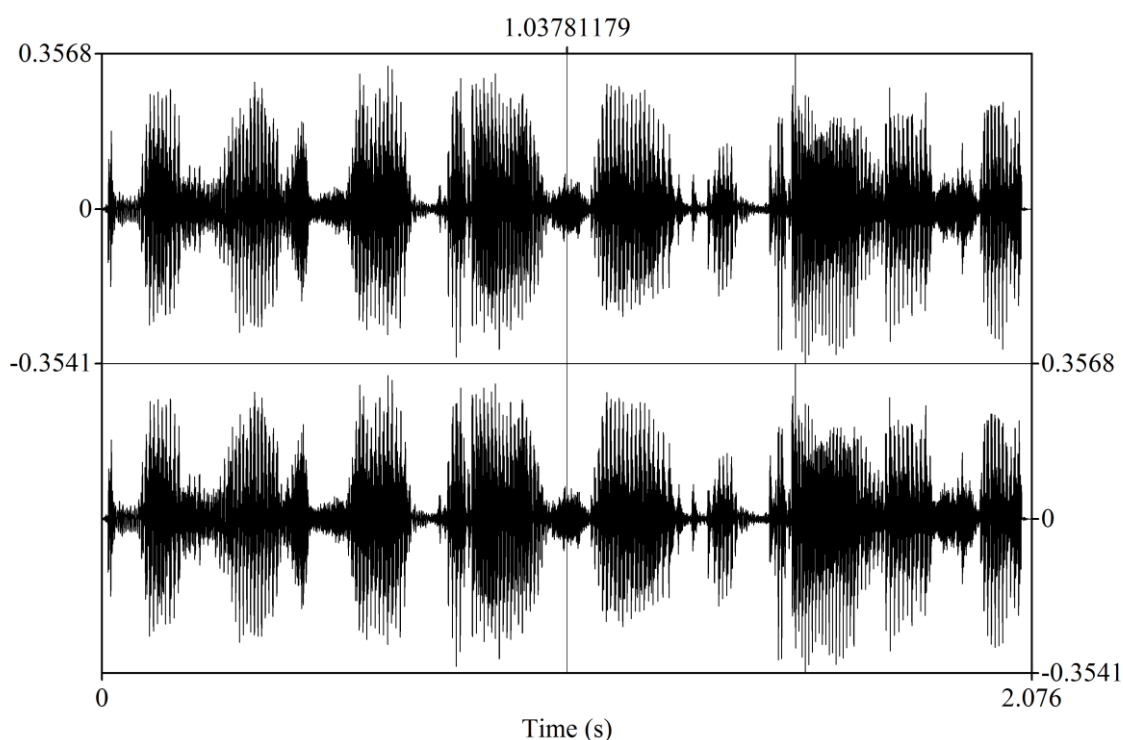
Zaradi nadaljevanja drugega govorca oziroma voditelja, ki ga je prekinil, se govorec ni popravil. Premor, ki traja 0.7 sekunde, označuje čas, ki ga je potreboval voditelj oddaje, da je nadaljeval s svojim delom govora.

8) V izseku 8 je pri istem govorniku prišlo tudi do zareka pri 19:05, ko je govorec želel izgovoriti besedo *opravljal*: »Mislim, da bom zdej, a ... svoje dolžnosti oprašal, opravljal še lažje in bom, a, veliko stvari, a ... povedal brez, a, a, vsakodnevnega potrebnega političnega, a, a ... takta.« Vzrok za zarek je bil skoraj gotovo hrup, ki ga je povzročala okolica, saj je bil govorec sneman na prostem oziroma na parkirišču, kjer je bil izpostavljen občasnemu hrupu mimoidočih in avtomobilom. Ravno v času njegovega zareka je s parkirišča mimo njega odpeljal avto, kar je gotovo vplivalo na govornikovo koncentracijo, zaradi česar je prišlo do zareka. Njegovo pomanjkanje zbranosti dokazuje tudi prekomerna uporaba mašila oziroma polglasnika, ki ga uporablja medtem, ko išče prave besede za tvorjenje svojega sporočila.

Reakcija ob zareku, ki jo je bilo mogoče opaziti, je bila tudi tokrat hitrejše in intenzivnejše pripiranje oči.

Govor je trajal minuto in 40 sekund, govorcu se je zareklo po trinajstih sekundah govora. To pomeni 0.6 zareka na minuto.

Slika 6: Primer zareka in hitrega popravka

»... svoje dolžnosti oprašal, opravljaj še lažje ...«

Zvočna slika govorcevega zareka in popravka, ki je nemudoma sledil zareku. Popravek od zareka loči le 0.09 sekunde, kar je, glede na zvočno sliko, enako trajanju, ki ločuje posamezne besede, pri katerih ni prišlo do nobenih jezikovnih napak.

Vendar pa je potrebno omeniti, da hrup ni vselej moteči dejavnik za govorca, ki bi ga dekoncentriral do te mere, da bi zaradi njega prihajalo do zatikov ali zarekov. Na posnetku, ki je bil objavljen 3. 6. 2016, se nahaja kar nekaj primerov, ko so govorci svoje izjave podali v hrupnem okolju, ki pa se očitno ni izkazal za motečega.

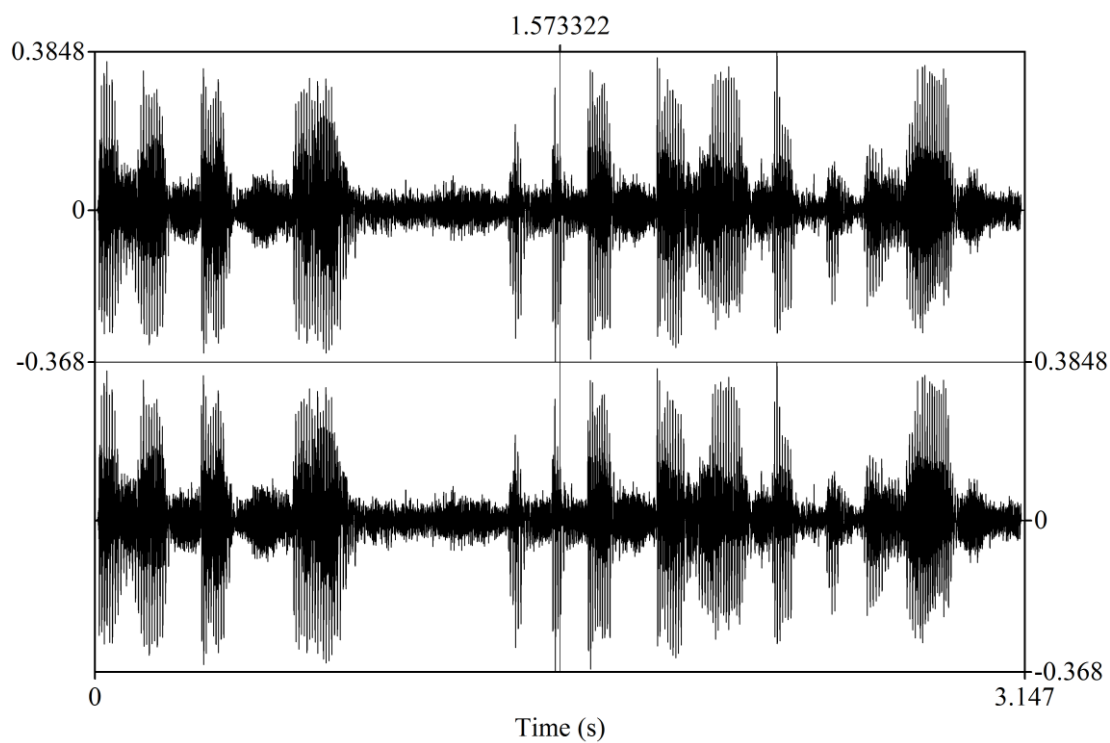
Prvi takšen primer je govor, razcepljen na dva dela. Prvi del se nahaja na intervalu od 14:35 do 14:46, ko se govorec nahaja v prostoru, polnem ljudi, ki glasno govorijo in se sprehajajo. Vendar to govorca očitno ne moti, saj je svojo izjavo podal nemoteno in se njegov govor, razen nekoliko višje jakosti govora, v ničemer ne razlikuje od govora, ki bi ga govorec tvoril v nehrupnem okolju.

9) Zaradi tega je težko z gotovostjo trditi, da je glavni vzrok za zarekanje v drugem delu govora oz. izseku 9, na intervalu od 14:58 do 15:12, hrup, čeprav je ta še vedno prisoten v govorčevi okolici. S tem ostaja možnost, da razlog za govorčevo zarekanje tiči v slabi pripravljenosti ali nepripravljenosti govora, zaradi česar govorec dela napake, ki spominjajo na Meringerjevo »vnaprejšnje zvenenje besed«, saj se zdi, da je do zarekov prišlo zaradi spuščanja besed oziroma prehitrega izgovarjanja besed, ki naj bi sledile izpuščenim. V drugem delu govora se zgodita dva zareka, prvi pri 15:00 in drugi pri 15:06: »Politiki ne ustreza, da sodstvo ... da se sodstvo obnaša kot oblast,« in »... je bilo potem deležno, a, neza, in je tudi še vedno, nezaslišanih, a, napadov, diskvalifikacij, laži.«

Govor je, razdeljen na dva dela, v celoti trajal 26 sekund, do prvega zareka je prišlo po štirinajstih sekundah govora oziroma dveh sekundah drugega dela govora, kar pomeni 4.615 zareka na minuto. Govorčeva reakcija ob zareku je bila komaj opazna; pri popravku prvega zareka je govorec na hitro priprl oči in pogledal navzdol, enaka reakcija je sledila tudi drugemu zareku.

Tudi v tem primeru gre nedvomno za nadpovprečno število zarekov na minuto. Moteče s stališča poslušalca je predvsem dejstvo, da do toliko zarekov na minuto pride v tako kratkem času trajanja govora, kar je možno zaznati tudi na podlagi jezikovnega čuta oz. slušnega vtisa in ne le s pomočjo preverjanja števila zarekov na minuto.

Slika 7: Primer zareka in popravka

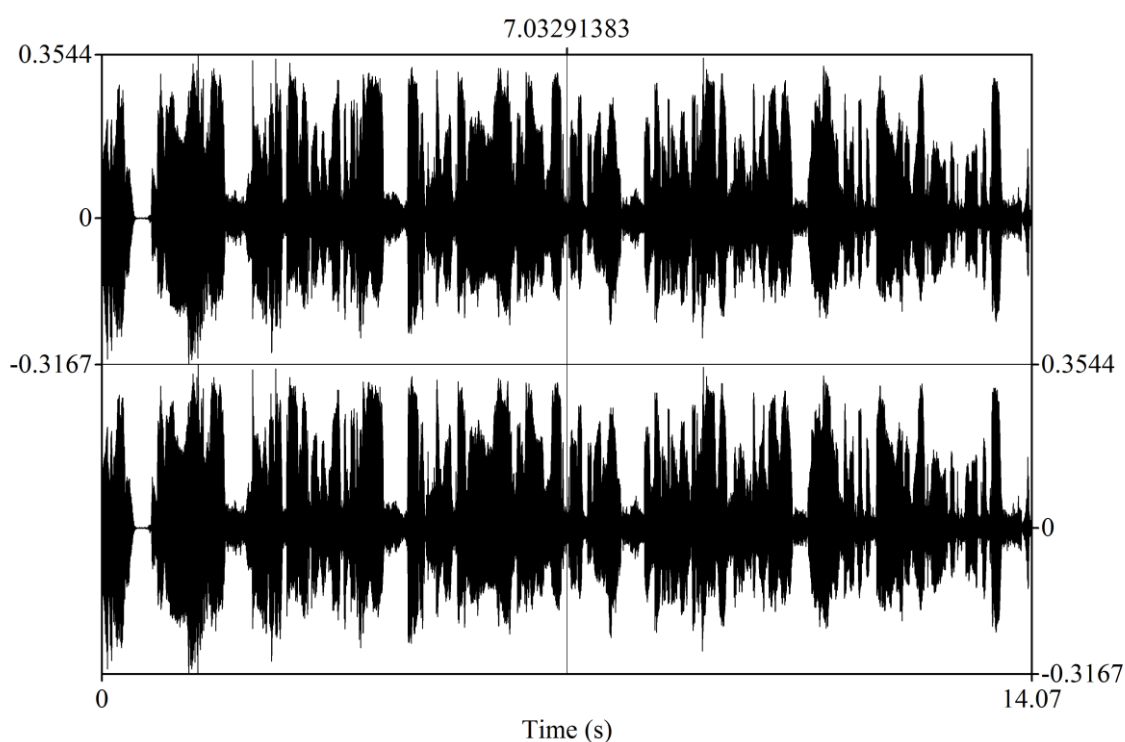
»...da sodstvo ... da se sodstvo obnaša kot oblast.«

Slikovni prikaz zareka in nekoliko kasnejšega popravka pri 15:00. Čas med zarekom in popravkom je 0.5 sekunde in je iz zvočne slike dobro razviden.

10) Da hrup ni vedno moteči dejavnik za govorca, dokazuje tudi izsek 10 z istega posnetka s primerom govorce na intervalu od 15:22 do 15:35, saj se tudi ona nahaja v hrupnem prostoru, polnem mimoidočih ljudi, vendar kljub temu njen govor poteka nemoteno, brez zaticov ali zarekov.

Slednji govor traja 13 sekund in vsebuje 0 zarekov ali zaticov na minuto.

Slika 8: Primer brez zaticov ali zarekov med govorom

»Slovenija je samo še ena od dveh držav, kjer sodnike imenuje državni zbor, torej parlament. V vseh drugih državah, seveda, je imenovanje sodnikov popolnoma odmaknjeno od politike.«

Slikovni prikaz govora v hrupnem okolju, pri katerem ni prišlo do zareka ali zatika. Iz zvočne slike je dobro razvidno, da med govorom ni prišlo do daljših premorov, ki bi odstopali od ostalih, krajših namernih ali nujnih premorov, ki so v skladu z ločili v pisavi.

2.4 Fonetična analiza zatikov in zarekov

Med izbranimi primeri se je kar nekaj dejavnikov, ki so povzročili zatike ali zareke, izkazalo za fonetične. Takšni primeri so bili zarek pri besedni zvezi *ob eksplozijah*, zarek pri besedni zvezi *slovenski škofovski*, zatik pri poskusu izgovora besedne zveze (*spomladanska*) *cvetlična razstava* in zarek pri frazemu *račun brez krčmarja*.

	ZATIKI IN ZAREKI
SIČNIKI	<i>ob <u>e</u>kspl<u>o</u>zijah, (spomladanska) <u>c</u>vetlična</i>
ŠUMNIKI	<i>sloven<u>s</u>ki <u>š</u>kofovski, brez <u>k</u>rchmarja</i>

Čeprav po navadi opozarjamo na govorne oziroma izgovorne težave v zvezi s samoglasniki, za katere velja, da je pomembna in nujno potrebna jasnejša in intenzivnejša artikulacija, so se v primerih, izbranih za analizo, izkazali za bolj problematične soglasniki, natančneje nezvočniki. Za najbolj težavne soglasnike, ki povzročajo zatike in zareke, so se izkazali zaporniki, priporniki in zlitniki oziroma zaporniki v kombinaciji s sičniki ali šumevci. To so bili nezveneči mehkonebni zapornik *k*, nezveneči zobni pripornik oziroma sičnik *s*, nezveneči zobni zlitnik oziroma sičnik *c*, nezveneči zadlesnični nezveneči pripornik oziroma šumnik *š* ter nezveneči zadlesnični zlitnik oziroma šumnik *č*.

Nezveneči zobni pripornik *s* in nezveneči mehkonebni zapornik *k* se pojavljata v vseh analiziranih primerih, kjer so se zatiki ali zareki izkazali za fonetične (*ob eksplozijah, (spomladanska) cvetlična razstava, slovenski škofovski, brez krchmarja*; v zadnjem primeru se v izglasni *z* v predlogu *brez* namesto *z* zapisanim zvonečim zobnim pripornikom izgovarja *z* nezvenečim zobnim pripornikom *s*). V kombinaciji *z* njima pa so se za problematične izkazali tudi zobni zlitnik *c* (*spomnladanska cvetlična razstava*), zadlesnični pripornik *š* (*slovenski škofovski*) ter zadlesnični zlitnik *č* (*brez krchmarja*).

2.5 Razlikovanje med številom zatikov in zarekov pri voditeljih ter številom zatikov in zarekov pri gostih oddaje

V diplomski nalogi so bili upoštevani zatiki in zareki tako voditeljic kot tudi gostov TV-oddaje *Odmevi*. Eden izmed ciljev je bil tudi ugotoviti razlikovanje med številom zatikov in zarekov pri analiziranih voditeljicah ter gostih. Podatke o številu zatikov ali zarekov (v nekaterih primerih tudi oboje) prikazuje spodnja tabela.

Voditelj/gost	Število zatikov/zarekov na minuto
1) Voditeljica Erika Žnidaršič	0.294 zareka in hkrati zatika
2) Voditeljica Marjeta Klemenc	0.195 zareka
3) Gost Matjaž Mastnak	7.5 zatika
4) Gost Cvetko Zupančič	0.882 zareka in zatika
5) Gost Samo Fakin	2.449 zareka
6) Gost Tone Perme	10.588 zatika in 7.059 zareka
7) Gost Samo Fakin	2 zatika
8) Gost Samo Fakin	0.6 zareka
9) Gost Branko Masleša	4.615 zareka
10) Gostja Mateja Končina Meternel	0 zarekov ali zatikov

Očitno je, da gre najmanj zatikov in zarekov na minuto pripisati voditeljicama oddaje. To je po eni strani verjetno povezano tudi z dejstvom, da sta njuna govora trajala dlje od govorov ostalih analiziranih govorcev oz. gostov v oddaji (analizirani govor voditeljice Erike Žnidaršič je trajal 3 minute in 24 sekund, govor druge voditeljice Marjete Klemenc pa 5 minut in 8 sekund); en zatik ali zarek v nekaj sekundah govora pomeni višje število zatikov ali zarekov na minuto od zatika ali zareka v nekaj minutah. Po drugi strani pa menim, da bi ravno zaradi krajšega trajanja govora od teh govorcev lahko pričakovali boljšo pripravljenost in večjo

skoncentriranost med govorom pri gostih, namreč kar nekaj primerov zatikov in zarekov pri gostih se je izkazalo za povezane s slabo zbranostjo (izsek 8) ter živčnostjo ali morda celo slabo pripravljenim govorom (izsek 6). Izsek 6 je s svojim rekordnim številom zatikov in zarekov (10.588 zatika in 7.059 zareka) za poslušalca še posebej moteč, saj stalno zatikanje in zarekanje tudi vpliva na razumljivost besedila, še zlasti to velja za govorjeno besedilo, kjer je zelo pomembno, da ima poslušalec možnost besedilu slediti sproti (govorjeno besedilo namreč ne omogoča pogleda v prejšnjo vrstico ali na prejšnjo stran tako kot pisno besedilo in ravno tako ne omogoča poslušalcu, da bi besedilu sledil s po svoji želji izbrano hitrostjo). S stališča jezikovnega čuta je torej stalno zatikanje in zarekanje za poslušalca neprijetno moteče, od govorca, ki ima na voljo od nekaj sekund do približno minute govora za svojo izjavo, pa poslušalec pričakuje, da se bo za podajanje svoje izjave glede na ugodne okoliščine uspel tudi temu ustrezno pripraviti. In vendar je kljub temu še vedno težko odgovoriti na vprašanje, čigavi zatiki ali zareki so resnično bolj moteči – zatiki voditeljic ali gostov? Potrebno je namreč upoštevati dejstvo, da so voditelji TV-oddaje *Odmevi* (za razliko od gostov) za opravljanje svojega dela dodatno šolani na tem področju. Od voditeljev imamo višja pričakovanja in, čeprav ostaja dejstvo, da se je zatikom in zarekom nemogoče izogniti, od njih pričakujemo brezhibnost do te mere, da že na splošno veliko hitreje opazimo njihove jezikovne napake kot jezikovne napake gostov. Medtem ko na poslušalca (pri tem znova poudarjam, da se naslanjam zgolj na svoj jezikovni čut) neprijetno deluje stalno zatikanje in zarekanje iz izseka 6, je zelo opazen in moteč za poslušalca že en sam zatik ali zarek voditeljice. Zatiki in zareki gostov so torej za poslušalca bolj moteči samo v primeru, ko je zatikanje ali zarekanje zelo pogosto in otežuje razumevanje besedila.

3 Zaključek

Analizirani primeri so pokazali zelo raznolike rezultate glede števila zatikov in zarekov glede na čas oziroma trajanje govora, zato je težko določiti povprečno število zatikov in zarekov v določenem času, saj je to odvisno od naključnih motečih (notranjih ali zunanjih) dejavnikov in odzivanja govorcev na le-te. Čeprav lahko tako notranji kot zunanji dejavniki povzročijo zatike in zareke, se je med pregledovanjem posnetkov TV-oddaje *Odmevi* izkazalo, da so pogostejši vzroki za zatike ali zareke tisti, ki nastanejo na podlagi notranjih motečih dejavnikov. To je presenetljivo predvsem zaradi dejstva, da posnetki »s terena«, kjer so

govorci velikokrat izpostavljeni hrupnim okoliščinam, niso dosti redkejši od posnetkov pogovorov voditelja ali voditeljice ter gosta v oddaji. Nekoliko redkejša so poseganja v govor govorca zaradi upoštevanja govornega bontona. Zunanji moteči dejavniki, kot je hrup, torej niso vedno tudi povzročitelji zatikov ali zarekov, temveč je to vsaj delno odvisno tudi od ostalih dejavnikov, ki vplivajo na koncentracijo govorca. Med izbranimi primeri zareki številsko nekoliko prevladujejo nad zatiki; zatiki pa so se kljub temu izkazali za eno izmed pogostih posledic zareka.

Čeprav niso imeli čisto vsi govorci ob zatikih ali zarekih vidnejših reakcij, so imele tiste reakcije govorcev, ki so bile opaznejše, skupno točko v hitrejšem in intenzivnejšem pripiranju oči ter pogledovanju navzdol, proti tlom.

Domneve o vplivu prejšnjih ali prihajajočih besed na zareke, ki so skupne ugotovitvam Garyja Della ter Meringerja in Mayerja, so se izkazale za upravičene, saj je bil ta (skupaj s fonetičnimi vzroki) eden izmed najpogostejših vzrokov za zarek. Vendar pa so se za nezanemarljive notranje dejavnike pri zatikih in zarekih izkazali tudi psihološki dejavniki, kot je npr. živčnost pred kamero ali govornim nastopanjem. Zatiki in zareki so s fonetičnega vidika v analiziranih primerih pokazali problematičnost nezvenečih nezvočnikov glede na mesto njihovega izgovora, pri čemer sta se za najbolj problematična izkazala nezveneči zobni pripornik s in nezveneči mehkonebni zapornik k (*ob eksplozijah, (spomladanska) cvetlična razstava, slovenski škofovski, brez krčmarja*), v kombinaciji z njima pa tudi nezveneči zobni zlitnik oziroma sičnik c (*spomladanska cvetlična razstava*), zadlesnični pripornik š (*slovenski škofovski*) ter zadlesnični zlitnik č (*brez krčmarja*).

Čeprav je bilo v povprečju število zatikov in zarekov veliko večje pri gostih oddaje, so se za bolj moteče izkazali zatiki in zareki voditeljic, saj so ti veliko bolj opazni že v manjšem številu kot pri gostih. Od voditeljev oddaj (tako radijskih kot televizijskih) namreč pričakujemo večjo pripravljenost in zbranost pri govoru, saj se zavedamo dejstva, da so za opravljanje svojega dela dodatno šolani na tem področju, predvsem pa njihove vloge in odgovornosti, ki ju imajo do svojega govora.

POVZETEK

V današnjem svetu je govor oziroma retorika zaradi demokracije, svobode govora in elektronskih medijev zelo razširjena. Mediji za sodobnega človeka predstavljajo glavni vir informacij, kjer je govorništvo vselej prisotno in lahko v nekaterih primerih tudi odločilno vpliva na posameznikovo mnenje o določenih situacijah. Vsak govorec pa se dnevno sooča z neprijetnostmi, med katere spadajo tudi zatiki in zareki. Vzroki za to so lahko različno moteči zunanji ali notranji dejavniki, ki lahko pri posameznikih povzročajo različne reakcije, poleg katerih pa so zanimiva tudi različna znanstvena dognanja o zarekih na podlagi psihoanalize, filologije in nevrologije. V diplomski nalogi ugotavljam, da se je predpostavka, da večina zarekov ali zatikov, ki so fonetične narave, nastaja na podlagi težje izgovorljivih soglasniških sklopov, zlasti v hitrem govoru, izkazala za upravičeno. Za upravičeno se je izkazala tudi predpostavka v Meringerjevi in Mayerjevi študiji s področja filologije, ki govori o zarekih kot naključnih zamenjavah zaporedij glasov, zlogov ali celih besed zaradi učinkovanja psihično intenzivnejšega glasu, ki lahko zveni vnaprej ali odmeva še naknadno. Slednja je bila namreč, poleg fonetičnih vzrokov, vezanih na težje izgovorljive soglasniške sklope, eden najpogostejših vzrokov za zareke ali zatike. V skladu s tem je bilo tudi več izbranih primerov uvrščenih k notranjim motečim dejavnikom kot vzrokom za zatike ali zareke. Izbrani analizirani primeri v TV-oddaji *Odmevi* v letih 2014 in 2016 so pokazali nekaj skupnih reakcij govorcev ob zatikanju ali zarekanju, kot je hitrejše in intenzivnejše pripiranje oči ter pogledovanje v tla. Zatiki in zareki so s fonetičnega vidika v analiziranih primerih pokazali problematičnost nezvenečih nezvočnikov glede na mesto njihovega izgovora, pri čemer so se za najbolj problematične izkazali zaporniki v kombinaciji s sičniki ali šumevci (*spomn**l**ad**an**sk**a** cvet**l**i**č**na razstava*), (*sloven**s**ki škofovski*), (*brez kr**č**marja*). Ravno tako ugotavljam, da je bilo v povprečju število zatikov in zarekov veliko večje pri gostih oddaje, vendar so se za bolj moteče izkazali zatiki in zareki voditeljic, saj so ti zaradi poslušalčevih višjih pričakovanj na področju pripravljenosti in brezhibnosti govora veliko bolj opazni že v manjšem številu zatikov ali zarekov na minuto kot pri gostih. Zaradi tega se je zatikanje ali zarekanje pri gostih izkazalo za moteče le v primerih, ko se je to pojavljalo stalno.

LITERATURA

Ivo Škarić. *V iskanju izgubljenega govora [Temeljci suvremenog govorništva]*. Iz hrvaščine prevedla Sonja Stergaršek. Ljubljana: Pravljično gledališče, 1996.

Sigmund Freud. *K psihopatologiji vsakdanjega življenja [Zur Psychopathologie des Alltagslebens]*. Iz nemščine prevedla Rapa Šuklje. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975.

Sigmund Freud. *Predavanja za uvod v psihoanalizo [Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse]*. Iz nemščine prevedli Mara Volčič-Cvetko, Jani Razpotnik in Vital Klabus. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1977.

Jože Toporišič. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja, 2000.

Matej Šekli. Tipologija prevojnih oblikoglasnih premen v praslovanskem oblikovnem sistemu. *Slavistična revija*, 2012. Let. 60, št. 4, str. 603–620.

Fran Ramovš. *Historična gramatika slovenskega jezika, II. del (Konsonantizem)*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924. Str. 311–317.

Zdravko Omerza. *Govorne napake*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1972.

Zdravko Omerza. *Logopedija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959.

Jože Toporišič. *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.

Damjan Huber. *Poudarek in pavza v standardnem slovenskem govoru: doktorska disertacija*. Ljubljana, 2013.

Hotimir Tivadar. Nove usmeritve pri raziskavah govora s pogledom v preteklost. *Slavistična revija*, 2012. Let. 60, št. 4, str. 587–601.

VIRI

Ozren Podnar. *Kaj v resnici pomenijo lapsusi?* *SENSA*. 23. 10. 2012. Splet: <http://www.sensa.si/osebna-rast/kaj-v-resnici-pomenijo-lapsusi/>. 4. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijški predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 16. 5. 2014. Splet: <http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174276112/>. 4. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijški predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 20. 5. 2014. Splet: <http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174276684/>. 4. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijski predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 28. 4. 2016. Splet:
<http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174402596/>. 12. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijski predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 14. 4. 2016. Splet:
<http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174399972/>. 12. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijski predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 29. 4. 2016. Splet:
<http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174402804/>. 12. 5. 2016.

Odmevi: Multimedijski predvajalnik, MMC RTV Slovenija. RTV SLO. 3. 6. 2016. Splet:
<http://ava.rtv slo.si/predvajaj/odmevi/ava2.174409343/>. 7. 6. 2016.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo in da so uporabljeni viri ter literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 9. september 2016

Nastja Koritnik